

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

I.

O velikem, do zdaj še nerešenim „iztočnem vprašanju“ se je od nekdanj v vseh evropskih jezikih mnogo pisalo.

Ne gledé na stotine brošur, ki so ta predmet obravnavale, spisalo se je v zadnjih dvesto letih mnogo obširnih knjig o izhodnih deželah, narodih, njih zgodovini in politiki; teh študij so se vdeleževali Avstrijanci in Rusi, Nemci, Francozi in Italijani. Opominjamo na „zgodovino osmanske države“ od Hammer-Purgstala, ki je sem ter tje nekaj zamotana, pa vendar z veliko učenostjo pisana, na „spomine“ ustvaritelja avstrijske države, Genza, na Palackega „česko zgodovino“, ki se mnogo peča z boji proti Turkom. Sem spadajo dela Miklošiča in Arnetha, Prokeš-Ostena, Kanica, Czörniga in Helferta, ter v novejšem času Jiřečekova z veliko učenostjo pisana „bolgarska zgodovina“, in enostranska zgodovina srbska od Kallaya. O istem predmetu so pisali Rusi: Makušev, Solovijev, Šubinski, Popov, Dubrovin, Karamzin, Čičugov, Kostomarov in drugi, Nemci: Zuckeisen, Beer, Ranke, Hesekil, Italijani: Soranco, Cedolini, Gambirini in Remedelli, Francozi: Thiers, Martens in Ribeaupierre, in veliko število Jugoslovanov, iz katerih imenujemo le Nenadoviča, Vuk-Karadžiča, Milutinoviča, Bogošiča, Obradoviča, Medakoviča, Bogdanoviča, Bogošiča, Obradoviča, Medakoviča, Bogdanoviča, Teodoroviča. Morali bi jih pa naštetih na stotine, ko bi vse zabilježili, ki so tožili o bedi ubogih turških kristijanov, delali za njih osvobodjenje na literarnem ali diplomatičnem polju, ter marsikaj pripomogli k napredku in omiki teh zapuščenih sirot.

Tem literarnim izdelkom pridružilo se je lansko leto dr. Jos. Perwolfovo delo: „Slavjansko-orientalno vprašanje“ (die slavisch-orientalische Frage). Spis sicer ni preobširen, pa se odlikuje z izvrstno zgodovinsko učenostjo, s temeljitim prevdarkom in z odločno ter odkritosrčno pisavo. Priporočamo te delo našim prijateljem in vsem, ki se zanimajo za veliko iztočno vprašanje. Kdor je to „zgodovinsko študijo“ — kakor jo pisatelj sam imenuje — prebral, vtisne se mu neizbresljivo prepričanje, da velika bodočnost Slovanstva ni izmišljotina, ne v zrak sezidan grad, ampak logični nasledek zgodovinskega teka, ki ga nobene diplomatične spletke, nobene zvižaje nasprotnikov zabraniti ne morejo, in da nam je ta lepša prihodnost slavjanska bliže, nego se navadno misli.

Akoravno nismo s pisateljem v vseh nazorih, v vseh izrazih in pojasnilih ene misli, zdi se nam knjiga vendar tako mikavna in podučljiva, da hočemo bralcem „Novic“ v kratkih obrisih celo delo pred oči postaviti in najvažnejše zgodovinske podatke iz njega posneti.

(Dalje prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* *Papeževa okrožnica (enciklika)* dela veliko senzacijo po svetu. Sv. oče Leon XIII. se v tem pismu obrača do tistih strank, ki nameravajo ves red svetá prekucniti, veljavo cerkve in vladarjev uničiti, premoženje družih med seboj deliti, zakone razdreti in sam peklenšček vé, kaj še vse družega. Znana je ta svojat, ki je segla nedavno po življenji nemškega cesarja, španskega

in laškega kralja itd. pod imenom „socijalistov“, „komunistov“ in „nihilistov“. Zoper ta žalostni prizor dandanašnjih dni obrača se papeževa okrožnica, ki je tako izvrstno pismo, da je osupnilo celó nasprotnike cerkve in da ga nova „Presse“ imenuje „mojstersko pisateljsko delo“. V vsem poštena „Reform“ pa pravi, da ta okrožnica ne kaže le spretnosti pisateljske, temveč da je v svojem jedru najboljše in najresničnejše med vsem, kar je dozdej bilo rečeno o socijalistih.

* *Preded Filipovičev.* Ko je bil nedavno na čast oficirjem 53. peš polka v Zagrebu banket, je magistratni svétnik in pisatelj Gjuro Deželin svoji napitnici dostavil sledečo zgodovinsko értico: „V 15. stoletju, ko so Hrvatje imeli s Turki brez konca in kraja bojev, so Turki vjeli zagrebškega kanonika Filipoviča. Turki so zahtevali veliko odkupščino za njega oproščenje, al zagrebški kapitol ni zmogel toliko novcev, in zato Turki niso izpustili kanonika. Da ne bi ga ob glavo djali, prestopil je Filipovič k turški veri; poturica se je imenoval Mehemed beg Filipovič, stopil v vojaštvo in postal načelnik nekega krdela, pomagal Turkom Bosno vzeti ter je bil od tega časa najhujši sovražnik kristijanov. Takratni sultan mu je zato daroval veliko posestvo na turškem Hrvatskem, kjer še dandanes Mehemed beg Filipovič velja za prvega utemeljitelja bogate rodovine begov Filipovičev. Zdej pa je drug Filipovič avstrijsko-ogerski kroni zopet privojškoval Bosno in kristijane rešil turškega gospodstva.“

* Po svetu zeló znana vagonarska družba (Waggon- und Stahlwerksgezeltschaft) v Gradcu je na kant prišla. Kolika nesreča je za delavce, ki so pri tej akcijski družbi si krub služili, se preočitno vidi iz tega, da je od 800 delavcev jih le v službi ostalo — 15! — Res mora človek uže od daleč bežati, če dandanes sliši besedo „akcija“.

Naši dopisi.

Iz Lahovič na Gorenjskem 10. pros. M. B. — Naj tudi o novem letu pozdravim svoje bralce z željo, da bi to leto mir se vrnil med narode našega cesarstva in da tudi mi Slovenci dobimo ravnopravnost, ki nam pred Bogom in svetom gre in katere zahtevati ne bomo odjenjali po 4. zapovedi božji, ki nam velevala: ljubi svojo mater! — Vreme nam je nastopilo ugodno. Kupčija je živahna z govedi in konji, s prešiči pa slabija, čeravno je tega blaga obilo in debelega. Pšenica (mernik) je po 2 gold. 45 kr., rž po 1 gold. 90 kr., proso po 1 gold. 50 kr., ječmen po 1 gold. 40 kr., ajda po 1 gold. 35 kr., oves po 80 — 85 kr., soršica po 2 gold. 5 kr., krompir cent po 1 gold. 60—70 kr. Laneno seme po 3 gold., za laneno olje ni kaj kupca najbolj zato, ker ga petrolej spodriva; preše se pa precej lahko spečajo, nekaj za prešiče, nekaj za govejo živino, in to je prav, vsaj so preše dobra krma za pitanje. — Zdej pa, ko je nastopil norčavi pust, še en opomin starišem, naj svojih otrok ne puščajo po ulicah letati za navadnimi pustnimi brkljarijami, katere mladino pohujšajo, pa jej tudi na zdravji škodujejo, če se otroci prehlade itd.

Izpod Gorjancev 19. jan. — Nisem mogel verjeti, ko sem prvokrat bral, da Žirovci prosijo, da bi se njihova deca tudi nemščine v šoli učila. Pa je vendar le res. Nehoté se mi vsiluje vprašanje: kaj je vendar trde hribovce napotilo k temu koraku? Vsaj dobro vedó, da v davkariji radi vzamejo denar, čeravno se jej v slovenskem jeziku ponuja; vedó pa tudi, da pri sodnji v Idriji vsi uradniki slovensko znajo, ter da jih postava veže, v domačem jeziku ž njimi govoriti. Kje tedaj

njegovi nazočnosti v jeziku, katerega on nič ne razumi. Jaz sem imel na to pač masten odgovor na jeziku, pa sem rajše potrpel zavoljo ljubega miru.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

I.

(Dalje.)

Predno se v nadrobnosti spustimo, hočemo podati kratek pregled dr. Perwolfove študije. Pisatelj je razdelil svoj spis v osem oddelkov: prvi oddelek je prav mikaven uvod; drugi oddelek pripoveduje, kako so nesrečni, po bitvi na Kosovem polji potlačeni Jugoslovani posebno od treh vladarjev rešitve pričakovali, in sicer od rimskega cesarja, ki je bil ob enem kralj ogerski in česki, potem od kralja poljskega in od cara ruskega. Tretji oddelek pravi, kako je tačas toliko mogočni poljski kralj zakrivil nesrečo cele Evrope. V četrtem oddelku kaže se Rusija, v petem pa Avstrija, kako ste se trudili, rešiti težavno vprašanje zaradi balkanskih kristijanov. V šestem oddelku se popisujejo boji Srbov, Črnogorcev in Bolgarov zoper Turke, da bi se rešili iz sramotnega jarma sami, ker jih je Evropa na cedilu pustila; v resnici ginljivo je brati, kako so ti nesrečni robovi zdihovali in povsodi pomoči iskali. V sedmem oddelku je govor o Grkih; v osmem pa se popisujejo najnovejši dogodki. V naslednjih člankih podali bomo našim bralcem nekaj podrobnosti iz te zanimive knjige, in dodali nekaj svojih opomb, v kolikor bo to v naših močéh.

II.

V prvem oddelku pisatelj dokazuje, da je bila izhodna in jugoizhodna Evropa od nekdanj izpostavljena navalom različnih azijskih narodov, ki so od Volge in kaspiskega morja sèm prihrumeli, in za več ali manj časa v posestvo vzeli dežele ob Dnjepru, ob črnem morji in spodnji Donavi. Tako Hunci in Avari, Pečenegi in Kumani, Tartari, Magjari in Turki.

Hunci in Avari (Obri), Pečenegi in Kumani so se zgubili iz svetnega pozorja. Tartare so Rusi ukrotili in jih prisilili, zamenjati meč s plugom.

Tako je bilo odstranjenih pet tistih azijskih zarodov, ki so bili nekdanj „šiba Božja“ in strah Evrope; ostala sta le še dva, Madjari in Turki, in kakor so se v prejšnjih stoletjih evropski narodi borili z azijskimi barbari, dokler jih niso vničili ali odbili, tako velja tudi danes vse izhodno vprašanje le boju zoper ostanke onih divjih narodov, boju zoper Magjare in Turke. Dokler ti ostanki azijskega barbarstva ne bodo tje nazaj vrženi, od koder so prišli, v Azijo, tako dolgo orientalno vprašanje ne bode rešeno.

„V istini!“ — zakliče dr. Perwolf — „iztočno vprašanje se za Slovane ni še le zdaj rodilo, ono je tako staro, kolikor časa so Slovani v Evropi.“

Od nekdanj so se morali prvotni prebivalci balkanskega polotoka, to je, Slovani, boriti z narodi, ki so iz Azije sem silili. Bistvo izhodnega vprašanja je boj Slovanov zoper divje narode, ki jih je Azija v Evropo pljunila, je napenjanje Slovanov, znebiti se posiljenega jarma, in roparske druhali zapoditi in vničiti.

Zgodovina prejšnjih stoletij nam dosti pripoveduje, koliko so zlasti ruski in bolgarski Slovani pred Pečenegi, Kumani in Tatarji prestali; je li dandanes bolje? Ali nismo videli in sami doživeli, in še vidimo, koliko trpé karpatski in podonavski Slovani pred Magjari, balkanski Slovani pa pred Turki?

(Dalje prihodnjič.)

Slovansko slovstvo.

* *Valentin Orožnovi spisi.* Zbral in priredil Mih. Lendovšek, vikar v Ptuji. Založil in izdal Ignacij Orožen, konsist. svetovalec in korar stolne cerkve v Mariboru. 1879. Spisom je pridjana podoba pisateljeva.

Dobili smo pod tem naslovom ravnokar knjižico, za katero smo gosp. založniku in pa gospodu vredniku spisov Orožnovih prav hvaležni, kajti Val. Orožen bil je eden onih rodoljubov, ki so ljubili mater Slovenijo in jej na čast pesmice peli, ko ona ni še štela toliko zavednih sinov, kolikor jih šteje dandanes. Ljubljansko „slovensko društvo“, je uže začelo leta 1852. v Blaznikovi kamnotiskarnici izdajati slovenske pesme z napevi pod naslovom „Slovenska grlica“ in v teh zvezkih nahajamo tudi Orožnovo „Slovó od lastovke“ z opazko, da je napev „stara kranjska pesem“; kako to, o tem nam gosp. Lendovšek v predgovoru pojasnilo daje. Tudi milosrčno pesmico „Kde so tiste rožice“ nahajamo v „Slov. Grlici“ onega časa. — Zbirko Orožnovih spisov je razdelil gosp. izdatelj v 3 dele, katerih 1. del obsega pesni, — 2. del igrokaz „Mala pevka“, 3. del pa „različne spise“. — Tako imamo v lično natisnjeni knjižici, ki obsega 15 pól in kateri cena je le 60 kr., vso zapuščino rodoljuba, ki je bil z dušo in telesom narodnjak. „Slovan je bil z dušo in telom — piše gosp. izdatelj prav po pravici — za majko Slavo gorelo mu je celo življenje srce. Njegovemu rodoljubju bile so pretesne meje slovenske; željno oziralo se je njegovo oko vsikdar tja doli po slovanskem jugu. Jugoslavija velika in edina bila je zadnja njegovih želj na svetu. Literarno zjedinjenje vseh Jugoslovanov, a pred vsem Slovencev in Hrvatov veljalo mu je kot neobhodna potreba. Zato so njegovi rokopisi, pa tudi nja objavljene tvarine polne „iliriznij“, in ko bi bilo po njegovem, pisati bi morali Slovenci in Hrvati nekako umetno napravljeno mešanico obeh jezikov, ki bi pa ne bila ne slovenščina ne hrvatščina.“

Naj gredó tedaj spisi našega nepozabljivega Valentina Orožna po vseh okrajnah naše domovine, posebno priprostemu narodu namenjeni!

* „*Hrvatski učitelj*“, časopis za školu i dom, ki je nastopil letos svoj 3. tečaj pod marljivim vredništvom gospodov J. Galla in St. Niemčica, je prinesel letos v prvih listih poleg druge podučne tvarine zanimivi članek o „uporabi ruskega računala“ z ličnimi slikami. Kaj, ko bi tudi naš „Tovariš“ si izposodil ove slike in si privzel tudi v svoj list navedeno razpravo?

* „*Beseda učiteljska*.“ Tydennik pro učitele a přátel skolstvu narodního. Tako se zove časnik, kateremu vrednika sta gospoda K. Buliř in K. Tanbanek, in ki izhaja uže 11 let v Pragi. Tudi ta tedenik donša različne podučne in zabavne stvari v pospeh ljudskega šolstva. Zato oba ta lista priporočamo našim narodnim učiteljem, vzlasti takim, ki jih je volja vaditi se hrvatščine in češčine.

* *Libušin Soud*, domnělá nejstarší památka řeči české, jest podvržen, též zlomek evangelium sv. Jana. Čehož důkazz podává Alois Vojtěch Šembera, pro-

zika, vredno je malo dalje pomuditi se pri tem vprašanju.

Najpred nam se tukaj vriva drugo vprašanje, namreč: Jeli res mena knjižnega jezika zdaj na dnevnem redu? So li okolnosti naše toliko izpremenjene, da smo Slovenci danes na razpotji, iščoč sveta, kaj hočemo, kam hočemo, dočim včeraj nismo bili? Meni se ne vidi takó. Opazujem res z veliko radostjo, da cena slovanskega imenu po Evropi na vis bije in da nam ta blagotvorna svest prsa širi, nas jači in krepi in nam v naših pravičnih težnjah ne dá klonuti duhom, kakor velí Hrvat; ali ne vidim tistega velikega prekreta ali zgodovinskega obrata, kakoršnega bi k temu treba bilo.

V dobi, ko je v Zagrebu Gaj začel svoje za Hrvate toliko imenitno delovanje, čulo se je res dokaj glasov, svetujočih Slovincem pristopiti v ilirsko kolo, in jaz se sam spominjam, da sem slišal Gaja reči: Slovenščina nima nikakve budućnosti.

Katero pot smo takrat izbrali, to vsi vemo in vidimo tudi uspeh, ki smo ga, idoč po njej, dosegli.

Preletimo v duhu preteklih 50 let. Po tem ko je Metelko postavil jeziku trdna pravila, pribrenčl „Čebelica“ na slovenski vrt; zapoje Preširen in izneudi, očara z divnimi svojimi poezijami Slovence, katerim še ni bilo popolnem zamrlo narodno čustvo; oglašé se „Novice“ in začno širiti omiko in buditi narodno svest po najzabitnijih kotech prostranega slovenskega ozemlja; Koseski povzdigne svoj ubrani, zvonki glas, vnema in oduševljuje slovenska srca; „Novicam“ pridružajo se drugi slovenski listi; ljudstvo se zbudí iz predolgega dremeža, omili mu knjiga, s katero ga sv. Mohorja družba in pozneje Matica obilo zakladata, omili mu tako, da ima rodoljubna duhovščina delo, nategniti mu; po lepši slovenščini, ki jo iz knjig in časnikov čita in iz ust narodnih duhovnikov ganjen poslušá, lika si sam govorico in dan današnji ti priprost delavec (— tega sem se sam nedavno uveril —) napiše pismo, kakoršnega bi pred visokošolec ne bil zmogel. Res mora človeku, kateri nekaj več let iz zgodovine slovenskega slovstva živo pametuje, srce radosti zaigravati, kedar sijajni zlog Erjavca, Levca, Stritarja in še drugih naših izvrstnjakov primerja s preubožno in „okorno besedo detinstva“, kakoršna nam govori iz prvih tečajev „Novic“. Sili te miline in ljubkosti niti naše nežne gospodične, naše krasavice niso mogle po vsem odoleti, tudi one (po malem res!) pristopajo v kolo slovensko. (Dal. prih.)

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

II.

(Dalje.)

Boji Samovi z Obri, boji ruskih Vladimirov, Igorjev in Ivanov s Pečenegi, Kumanci in Tartari, srbskega Lazarja in Miloša, poljskega kralja Sobieskega, ruskih carov Nikolaja in Aleksandra s Turki, boji Svatopluka, Jelačića, Kuničanića, Paskieviča, velikega kneza Nikolaja, generalov Filipoviča in Jovanoviča, bitke na Kosovem polji, pri Kazanu in Deligradu, pri Vilagošu, Plevni in Livnu, to so le po času različni prizori onega nepretrganega boja Slovanstva z azijatskimi druhalmi, ki še danes ni končan, in tudi tako dolgo ne bo, dokler ne bo zadnjega ostanka azijatskih roparjev ista osoda zadela, kakor Obre, Hunce, Pečenege itd.

Pred 13 stoletji so Obri vpregali ruske žene pred svoje vozove, pred 6 stoletji je tartarski veliki khan po celi Rusiji davek (tribut) pobiral! Pa je li to danes boljše? Koliko časa je od tega, kar so turški paše in njim enaka druhal divjali po Bosni, Bolgariji in Srbiji? Komaj je 30 let, kar so magjarski „generali“ in „sodniki“ obešali slovaške in srbske domoljube. Dandanes živeči prijatli onih magjarskih „generalov in sodnikov“ zapirajo slovanske domoljube, Miletiča in druge, in bi jih še danes obešali, ko bi se ne bali kazni evropske. — Z velicimi težavami ustanovljene narodne zavode ubogih Slovakov so uničili in njihovo premoženje konfiscirali.

V istini, boj še trpi, kakor pred stoletji, le evropske razmere so danes drugačne. Kakor Hunci in Obri, Pečenegi in Kumanci, tako se bodo tudi Turki in Madjari evropski civilizaciji umakniti morali. Uni so že zdaj tako rekoč vničeni, tem pa manjka le še družega Vilagoša, pa so tudi pri kraji.

Odkar so Turki Carigrad vzeli, in na Kosovem polji zmagali, zdihovali so balkanski Slovani in z njimi vsa Evropa pod udarci te azijatske druhal. Kako da je Evropa to trpela, da se jih ni ubranila? Bile so tačas tri mogočne države, ki bi bile to lahko zabranile, toda one niso hotele složno postopati, in zato je tako prišlo. (Dal. prih.)

Mnogovrstne novice.

* *Novo narodno gledališče v Pragi* bode kmalu do delano. Za dunajskim opernim gledališčem bode to gledališče najlepše v našem cesarstvu. Veliko bo tako, da bode 2200 oseb prostora imelo v njem. Do sedaj je za napravo njegovo v vsem potrošeno 1 milijon in 130.537 gold. 40 kr.

* Vladni časnik, ki izhaja v Sarajevu pod imenom „Bosansko-hercegovačke novine“, pričel se je tiskati poleg latinice tudi s cirilico. Ko se je tiskal samo v latinici, bili so ondašnji Turki zadovoljni, ker v latinskih pismenkah niso videli razžaljenja verske ravnopravnosti. Sedaj pa se Mohamedanci dogovarjajo, da pošljejo prošnjo do našega cesarja, naj velevala, da se vladni list tiska tudi s turškimi pismenkami (jazijami) in v turškem jeziku, češ, da to zahteva verska ravnopravnost. Poleg tega nameravajo sedaj tudi židovi (judje) prositi, da z njihovimi pismenkami in v njihovem jeziku se tiska navedeni vladni časnik. Tedaj tudi Turke navdaja klic po ravnopravnosti!

Ozir po svetu.

Črtice iz Bosne.

(Dalje.)

Prenočili smo na planem, ker nismo mogli priti do malega Maglaja, kjer je nekoliko hiš. Kako se je moj tovariš rotíl, ko tu s svojo pritožbo pritožbo pri poveljniku vojaškega spremstva zoper podčastnika ni nič opravil, tega rajši ne popisujem. Spala sva oba pod milim nebom, kakor drugi vsi, a ponoči je Bavarec vsako uro klel to deželo, po kateri se mora človek ves dan voziti, pa ne pride do mesta, da bi dobil posteljo. Ker ni mogel spati, je zabaval se s tem, da je praznil svojo torbo, v kateri je imel nekoliko pijače in mrzle jedí, drugo jutro sem mu moral uže jaz ogreti želodec s svojo slivovko, sirom in slanino, česar sem bil za silo sabo vzél, dobro vedoč, kako težko bo tukaj kaj dobiti nevojakom.

pisatelj v nekdanji Jurčičevi „Vili“ (l. 1865.), kjer so natisnene ena njegovih povesti in nekatere pesni, a potem se je glasil v „Glasniku“, v „Zvonu“, v „Narodu“ itd. Izdal je tudi leta 1875. obširno nemško pisano delo „Russland seit Aufhebung der Leibeigenschaft“, katero se je z navdušenjem sprejelo v učenjaških krogih, kajti véšči g. pisatelj je proučeval Rusijo v nje srci in je nam narisal natančno sliko nje političnih, socialnih in literarnih razmér, kakor še nikdo pred njim. Zdaj je g. dr. Celestin učitelj slovanskih jezikov na zagrebškem Franc-Jožefovem vseučilišču, kjer je imel dne 25. novembra 1878. leta svoje uvodno predavanje v hrvatskem jeziku. Tega predavanja tendencija je tudi za nas Slovence v nekaterih točkah jako važna, zato spregovorimo nekoliko o nji.

S početka svojega predavanja čestiti naš rojak poudarja važnost staroklasičnih jezikov in slovstev, katera so temelj formalnemu našemu razvoju. „Ali na tem temelju nam je zidati dalje“ — piše g. dr. Celestin — „dopolnovati nam je splošno naobraženje s poznavanjem kulturnega razvoja vseh evropskih narodov. In v tem obziru so često imeli naopačne misli filozofi od Platona in Aristotela do današnjih dní. Osobito mlajši in manjši narodi so v nevarnosti, ako si ne umó razširiti króga svojih nazorov, zato je zlasti spoznavanje slovanstva in slovanskih prevažno za nas, če tudi ni rešeno s tem, da bi vsak posameznik se imel učiti vseh slovanskih jezikov, kakor zahtevajo nekateri ognjevití domoljubi. Posameznikom se je učiti nekaterih slovanskih jezikov, a tako bode kedaj celina národne inteligencije dosegla pogojev, potrebnih za „slavenoznanje“.

Dalje razvija gosp. dr. Celestin slušalcem praktično svojo metodo, po kateri bode predaval slovanske jezike, in omenja tudi nekaterih razlik med njimi. O ruščini, na pr. piše, „da se je razvila na osnovi cerkvenoslovenskih knjig in pod uplivom mestnega govora, posebno velikoruskega jezika, ki se deli na 1) moskovsko naréčje, 2) na novgorodsko (na sever od moskovskega), 3) na „rjazansko“ (na jugu) in na vladimirsko (na iztoku) itd. Sploh se more reči, da je ruščina vrlo bogata v oblikah, ako tudi imajo svoj korén v iztočnikih. Potler navaja g. dr. Celestin nekatere prilike iz ruščine in sklepa svojo zanimivo brošuro z opominom na svoj nálog, učiteljsk in domoljuben, pišóč, da smo vsi pozvani, po najboljši kreposti svoji pospeševati napredek in razvoj svojega národa in mile nam domovine“. To je tudi naša misel, in srečno je zagrebško vseučilišče, ker ima takega izvrstnega učenjaka.

Charpentier.

Slovstvene stvari.

Letopis Matičin za 1878. leto,

katerega 3. in 4. snopič se ravno zdaj razpošilja, obsega na 30 pôlah sledeče članke:

Običaji slovanski, spisal prof. Fr. Hubad.

Življeji človeški in njih upliv na organizem človeški; prirodopisno-fiziologične črtice, spisal dr. Janez Bleiweis.

Inocencij III.; zgodovinska podoba, po virih spisal Borin.

Nebeške komedije (Divina commedia) Dante Alighieri-a I. oddelek: „Paklo“, po originalu poslovenil Jovan Koseski.

Staro- in novoslovenske črtice, spisal R. B.

Elen ali Elend; slovanska beseda, spisal J. Navratil.

Tomaž Chrön, pesnik, mecáa umetelnosti in podpornik vednosti; kulturno-zgodovinska študija, spisal pl. P. Radics.

Slovani v Andaluziji; prevél Fr. Hubad.

Zakaj Slovani spoštujejo lipo; po dr. B. Šulekovem spisu posnel Jos. Charpentier.

Oroslaf Caf; spisal Raičev Božidar.

Fómuška in Fímuška; prevél prof. F. M. Štifter.

Dvoje imenitnih dolnje-štajerskih mest: a) Starodavno mesto Ptuj; zgodovinska črtica; po Krempljevih spisih J. L. b) Ljutomer; po spisih Mucharjevih, Krempljevih in Hofrichterjevih, sestavil J. L.

Črnogorski in srbski zdravniki samouki; spisal J. Navratil.

Kres v Istri; zapisal J. V. — Pesmica pri Kresu.

Obrazci iz prirode in života na Tatrah; priredil Lavoslav Gorénjec, Podgoričan.

Pisma o Bosni in Hercegovini; spisal J. Navratil.

Bibliografija slovenska od začetka 1877. leta do 1. januarija 1878. leta.

Poročilo o delovanji „Matice Slovenske“ 1878. leta; sestavil Andrej Praprotnik.

Imenik Matičinih udov.

Glasbene stvari.

Cerkvene pesmi.

* 16 cerkvenih pesmi je zložil P. Hugolin Sattner, znani iskreni Cecilijanec. Mi Slovenci moramo, ako hočemo častno mesto med drugimi narodi zavzeti, v vsem tudi ž njimi napredovati; kar je dobrega, pridržimo radi, kar pa je slabega, nevrednega, nadomestujmo z boljim blagom. Če zaostanemo, gremo nazaj. V muzikalnem oziru imamo gotovo še mnogo delati, da se približamo drugim slovanskim narodom, zato so nam dobro došle mile, lepe pesmice v prav lahkem slogu (stilu)! Zložena so za mešani zbor, pet napevov pa je vzeti iz zbirke „Cecilija“ od Mohra; 6 jih je za sv. maše, 4 so Marijine, 3 k Jezusu, 1 križev pot in 2 Tantum ergo. Dobivajo se pri gosp. skladatelji v Novomestu (v samostanu) ali pri vredništvu „Cerkv. Glasbenika“ (v Alojznici v Ljubljani) po 50 krajc.

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

(Dalje.)

III.

Nemčija, koje cesarji so bili navadno ob enem kralji česki in ogerski, Poljska in Rusija, bile so v prvi vrsti poklicane, odrešiti Evropo od turške in tartarske golazni. Druge evropske države so bile deloma premale in odvisne, deloma pa, kakor Francija, Anglija in Španija, preveč oddaljene od vzhoda. Nemčija pa je imela svoje lastne zmešnjave in bóje, zdaj s Francosko, zdaj z Burgundom, zdaj z Italijo, in se je že tačas tako malo, kakor danes, brigala za trpljenje Slovanov na Turškem; potem pa so se začele nesrečne verske vojske, in Nemcem se je bolj važno zdelo, pobijati se med seboj zavoljo kakih verskih preprirov, nego v zvezi z drugimi narodi, osobito z Rusi, vdariti na skupne sovražnike vsega kristijanstva. Čehi sicer so vplivali na svojega kralja, nemškega cesarja. „Naš česki narod — pravi nek rokopis iz leta 1594. — ima s Turki, zakletimi sovražniki kristijanstva, zaradi brambe Ogerske (sic!) že več ko sto let sém, posebno pa zdaj veliko opraviti, in bo še opraviti imei.“

Česki vojvoda Jenik Mečkovski je delal na to, da bi se združili Čehi, Nemci, Poljaki in Rusi, ter Turke pregnali. Pa razen nekaterih malenkostnih bojev ni bilo nič iz tega. Nemci niso imeli srca za tuje trpljenje.

A najbolj sramotno, kakor še danes, so se že tačas Poljaki obnašali. Nobena slovanska država ni imela tako pripravne lege, da bi postala središče vseh Slovanov, kakor Poljska. Na zapadu naslanjali so se na Poljake polabski in pomorski Slovani, Čehi in Moravci, na iztoku mnogoštevilni Rusi, katere primerja že l. 1150. krakovski škof Matevž z brezštevili zvezdami na nebu — „Ruthenia quasi alter orbis, gens Ruthenica multitudinem innumerabili sideribus adaequata“ — na jugu zamogla je Poljska s posredovanjem Slovanov Jugoslovanom roko podati. Da se to ni zgodilo, da Poljska ni postala središče Slovanov, tega so Poljaki sami krivi. Uže tačas so imeli tako sovražstvo do Rusov, da ni bila mogoča sprava med tema narodoma. In ker niso ne Poljaki, ne Nemci nič storili, da bi zavrnil prodirajoče Osmane, ostalo je celo to delo Kozakom, o katerih poje narodna pesem: „Slava kozakov ne bo nikdar zginila. Slavili jih bodo kozaki tovariši, vitezi in junaki. Bog okrepčaj krščeni ljud cara ruskega, zaporogske in donske polke in narod na nižavah Dnjepra, na mnogaja leta, do konca svetá.“

Da so se Rusi sami bojevali s Turki, prizna tudi poljski zgodovinar B. Paprocki v svoji pesmi „Poljakom“ (1575): „Hrabri Rusi boré se sami s Turki, kateri so ljutejši od one hidre, s katero se je nekdan boril Herkul. Kakor oroslani branijo Rusi ves krščanski svet, in skoraj vsi so tam Hektorji. Od vas ne dobijo nobene pomoči — — — Slava tega hrabrega naroda se glasi povsodi, in se bo vedno množila, če prav Poljska pogine (sic! leta 1575).“

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Ali je uže prišel čas, da Hohenwart prevzame ministerstvo?

Ustavoverska stranka je s svojim 10letnim gospodstvom Avstrijo tako na kant spravila, da jo iz ogromnih nadlog rešiti more le Hohenwart — mož, čegar talent in eneržijo pripoznavajo najhujši nasprotniki. Ni tedaj čuda, da se zdaj ustavovercem nekaj sanja, da pride Hohenwart zopet na krmilo, in zato rogovilijo po svojih časnikih in žugajo s ponovljeno slogo razdrte zdaj ustavoverske stranke, ako bi Hohenwart zopet postal minister.

Res je, da ustavoverci so se med seboj uže tako silno razprli, da tisti čas ne pride več, ko so tako zadovoljni vkup sedeli in „harmonično“ Auerspergovo ministerstvo jim pa muzikant bilo. Al popolno se še niso snedli, zato treba, da pred Hohenwartom pride mož na krmilo, čegar program ni tako odločen, kakor Hohenwartov, — mož, kateremu nobena stranka ni prav dobra, a tudi nobena sovražna, in to je grof Taaffe, ki je v različnih slučajih minister bil. On ima biti napovednik Hohenwartov za tisti čas, ko se na Dunaji prične čisto nov državni zbor.

Kar se tedaj uže zdaj tiče strahú Herbštovcev pred Hohenwartom, je pač prazen, kajti za-nj še ni prišel čas. Tudi še ni bil poklican k cesarju zato, da bi sestavil novo ministerstvo. Kedar pa pride njegov čas, takrat se ne bo vstrašil žuganja ustavovercev, vsaj jih bode po novih volitvah zeló malo ostalo. Gledé prihodnjih volitev za državni zbor se je nadejati uže po raz-

nih znamenjih, da se bodo vršile vse drugače in da ustavoverci ne bodo imeli več tiste izdatne vladne pomoči, kakor so jo imeli do zdaj, če jih prav ne bo vodilo tako ministerstvo, kakoršno bi bilo Hohenwartovo. Tudi grof Taaffe ni iz mesa in krvi decembristov, njegova politika je veliko bliže Hohenwartovi, nego programu tako zvane „ustavoverne“ stranke. Če bode o novih volitvah ministerstva predsednik grof Taaffe, pomeni to toliko, da je to ministerstvo namenjeno, pot gladiti Hohenwartovemu ministerstvu.

Grof Taaffe bo s svojim ministerstvom odprl najprej državopravni opoziciji vrata v zbornico poslancev in če — kar se je nadejati — tudi pridejo Čehi, bo večina na desni strani. Po novih volitvah pa Taaffe menda ne bo ostal več na čelu ministerstva, kajti to, kar mu zdaj prednost daje, da mu ni nobena stranka protivna, to ne bode veljalo vprihodnje, vladati pa danes s pomočjo one, jutri s pomočjo druge stranke, to ne gre. Auerspergovo ministerstvo je bilo pogubljeno brž, ko je začelo barantati s strankami. Trgovinska pogodba z Rumunijo je postala prav za prav žebelj za njegovo smrtno trugo, ker od te dobe dalje je rastlo nasprotstvo „ustavovercev“ zoper to ministerstvo. Enaka bi se godila grof Taaffejevemu ministerstvu. Danes bi se sprlo s to, jutri z ono stranko, nasledek tega bi bil, da bi uže tretjič pri glasovanju o kakem zeló važnem vprašanju ne imelo večine na svoji strani. Parlamentarno življenje je v Avstriji toliko razvito, da more vladati le odločno strankarska vlada, ki je proti nasprotniku popolnoma brezobzirna. Toraj je glavna politična teža vselej le na levi ali na desni, sredica je le tako bolj zavoljo lepšega v zboru, ker ti gospodje nimajo samostalnega trdnega programa; oni gredo za vsako vlado.

Dvojna prememba je tedaj vprihodnje potrebna: prememba državnega zbora po novih volitvah, — za to ima domoljubje volilcev skrbeti, in pa prememba ministerstva, zato bo modrost cesarjeva skrbela. Gorjé Avstriji, če bi zopet v novi zbornici poslancev taki možje, kakor dosedanji, zvonec nosili, — ponavljale bi se vse tiste žalostne reči, ki jih trpeti moramo uže 10 let!

Mnogovrstne novice.

* O zaslužkih v Bosni nam je došlo sledeče zanimivo poročilo, katero, se ve da, brez poročstva za to, da bi bilo po vsem resnično, podamo svojim bralcem:

„Enemu stanu je zeló obrekovano zasedanje Bosne vendar veliko dobička prineslo, namreč voznikom. Leta in leta so pretekla, odkar niso toliko denarja zaslužili, in ne bo se zopet kmalu zato taka prilika našla. Posebno zadnji čas se velikanska vožnina plačuje. Da si voznik po 16—18 gold. na dan zasluži, je čisto navadno; al poročča se nam tudi, da se je nedavno celo krdelo iz Bosne vrnilo, katerih vsak voznik si je za dan in voz po 24 gold. zaslužil. Ti vozovi so za erarične stavbe z Broda v Sarajevo žeblje in železo prevažali; zanimivo bi bilo si dolgi zimski večer kratiti z računom, koliko stane tak v Sarajevo pripeljan žebelj. — Pa naj bo to tako ali tako, vozniki se smeja in v trumah derejo v Brod si denarja nagrahit.“

* Ruskih judov je v Bosni vse polno, ki odpirajo „šnopsbotike“; če se tej kupčiji ne pride kmalu v okom, se pokvari ubogo in bolj leno ljudstvo v Bosni popolno. Tako piše Graška liberalska „Tagespost“. „Gratz. Volksblatt“ pa „Tagespošto“, zagrizeno sovražnico Rusov, dobro zavrača s to le opazko: „Naša misel

klukar in Robič, katerim pomagati ima tudi tajnik. Sploh se čuti potreba, da bi Matica po zgledu družbe sv. Mohora le takim udom knjige pošiljala, ki so za dotično leto plačo blagajnici uže odrajtali.

V imenu gospodarskega odseka dalje poroča gosp. dr. Poklukar, kaj in koliko se je storilo gledé nakupa neke Matici ponujane hiše. Ker odbor priznava temeljitost poročevalčevih razlogov, je prestopil o tej zadevi na dnevni red, dotične gospode pa prosil, naj še zmirom pred očmi obdržijo misel, kako bi se Maticine obligacije dale v trdno premoženje spremeniti z nakupom kakega posestva.

Prihodnji občni zbor Matice slovenske je določen na 12. dan marcija meseca. Po §. 12. društvenih pravil izstopijo letos iz odbora gospodje odborniki: dr. Jan. Bleiweis, Feliks Stegnar, Ivan Vavrù, grof Jos. Barbo, Božid. Raič, Luka Svetec, Josip Šuman in Viljem Urbas. (V „Letopisu“ za 1878. na str. 225 namesti letnice 1874 naj se bere 1878.)

Jezikoslovne stvari.

Kaj smo? in česa hočemo?

(Dalje.)

In tu bi se jaz obrnil s prošnjo na gosp. profesorja — 7, naj on, ko se suče in giblje sredi živega ruskega naroda, ki mu ruske knjige, ruski časniki niso — kakor nam — nikake redkosti, izvoli — čitaje ruskega duha proizvode, ruske umotvore — pomišljati malo tudi na svoje rojake Slovence, ter od časa do časa naznanjati nam — pustivši na stran kolikor toliko uže dognano glasoslovje in oblikoslovje — kaka pravila iz sintakse, zoper katera še vedno grešimo, a sosebno najdene v ruščini dobre (kajti takih, kakor je: umozaključenje za „Vernunftschluss“, ne moremo uporabljati) izraze, zlasti naučne, kateri — izvedeni iz znanega nam korena — bi se tudi slovenščini lepo podali.

Da nam pa knjiga naša bode bolje in bolje napredovala v čistosti in da bode čim dalje tem blagodejnejši vpliv imela na slovenski narod, morajo pisatelji sami marljivo učiti se drugih slovanskih jezikov, sosebno hrvatskega in ruskega, in če uže na pr. nemški znanstveni časopis „Ausland“ večkrat poudarja, da dan današnji, ko ruski učenjaki na vsem polji ljudskega znanja tako pridno delajo in toliko važnega izumevajo, mora vsak naučiti se ruskega jezika, ako hoče pregledati vsakokratno stanje kake znanosti — koliko bolj si mora rojen Slovan vtisniti to v srce.

Tako nam je po moji sodbi izobraževati in pripravljati se, da — ako kdaj napoči usodno, pomembe polno v zgodovini trenutje, v katerem nam bode res odločevati se za drug knjižni jezik (danes pogrešam uvetov ali pogojev) — nas najde ojačene in dobro opremljene, in odloka bode se ravnala po tedanji konstelaciji.

Za zdaj pa ne opuščajmo slovenske slovnice, kakor se je večina drži. Vse slovansko blago nam je na izbor, samo slovniška pravila ne, a tisto približevanje, kakoršno morebiti ima na umu g. M., da bi polagoma popustili zdaj eno, zdaj drugo posebnost, ki nas loči od Hrvatov, zdaj v mesto *u*, zdaj dvojino itd. zdi se mi še najmanj priporočila vredno. Ali slovenski, ali hrvatski; samo ne mešanice! Pokojni Kurelac, mož goreče, recimo: plamene če ljubezni do vsega, kar je slovansko, hotel je tudi Jugoslovane tako združiti ter je — ko je še učiteljeval na Reki — izmislil si neke slovniške preinake, med drugimi tudi plur. gen. po starosl. vzoru, na pr. jelenov namesto jelena, znanostij namesto: znanosti (ali znaností); ali Hrvatje se

za ta nasvet niso zmenili, ampak so ga molkom v pozabo spravili ali umolčali, ako bi se smelo tako reči:

M. Cigale.

Opomnja pisateljeva. Hrvatje se niso poprijeli na pr. genitiva na *-ij*, ter se prvi njih znanstveni zavod zove še „jugoslavenska akademija znanosti in umjetnosti“ (ne: znanostij, umetnostij), in vendar se te med vsemi živečimi Slovani tukaj neznane oblike nekaj naših pisateljev — katere jaz v drugem iskreno čislam, v mnogih rečeh pritezaje jim — toliko strastno, kolikor — po mojem mnenji — brezrazborno držé. Izprva začeli so tako pisati, ne udostojivši nas nikake podkrepe z razlogi, ter smo jih morali ugibati. Pri tistih ženskih samostavnih, ki jim náglas pada na končnice, kakor: kost, klop i. t., zdelo nam se je s početka, da se res sliši neki *j*, da bi torej utegnilo prav biti: trdih kostij, lesenih klopij; ali če smo dalje pomislili, da je pri glagolih 3. vrste v 3. osebi ednine (na pr. čas hití, človek hrepení), prav tist glas, ki ga vendar nihče ne bode izraževal z *ij*, da bi pisal: hitij, želij i. t.; spoznali smo kmalu, da si tukaj samo vobražamo *j*. A pri drugih takih samostavnih, ki nimajo naglasa na končnicah, kakor na pr. bolezen, in katerim Metelko daje v gen. plur. tisto obliko, kakoršno imevajo v nominativu sing., na priliko vzrok naših bolezni, v tem ko večina menda zdaj piše po drugih Slovanih: vzrok naših bolezni, — kdo bi verjel, da bi kdaj oblika *ij* zmogla in prodrla!

(Konec prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

III.

(Dalje.)

Poljski državniki in pisatelji, kakor Dlugos, Miehov, oba Bielski-ja, Strihovski, Kohanovski, Tvardovski, Gavinski, Varšavicki, Paprocki, Grabovski so večkrat z grenkimi besedami kazali na sužnost južnih bratov in z gorkimi besedami spodbujali Poljsko, naj Jugoslovane osvobodi. Zanimiva v tej zadevi je l. 1587. tiskana knjiga modroslovca Klonoviča, v kateri je navdušen poziv, kojega konec se glasi: „Grozen je pogled na turško gospodarstvo. Sveti sakramenti z nogami teptani, device oskrunjene, duhovni ob glavo djani, otroci pomorjeni, matere v sužnost odpeljane, vasi požgane, hiše oplenjene, plen med pogane raznešen, brezvspešne solze vjetnikov, vpitje neusmiljeno mučenih in zaklanih bolnikov in starcev, surova poželjivost, do neba prodirajoči krik žená, mučenci prosijo za smrt, zatiralci se jim posmehujejo in jih prevzetno zasramujejo. — Da! kraljestvo hudičevo móra poginiti, in ustanoviti se morajo krščanske države; sveta Evropa naj se Ti dá nazaj, o gospod; novi Rim in mrameljnata cerkev svete Zofije naj pride v Tvojo oblast, in tam naj se poje Tvoja čast, vsemogočni Bog. Vzdigni iz prahu slavni prestol Konstantina in nekdanjih Avgustov.“ Pa vse te in enake ideje, vsi ti oklici in pozivi k složenemu postopanju Rusov in Poljakov ter drugih krščanskih narodov proti Turkom, vsi predlogi za brambo južne poljske meje, — vse je ostalo mrtva beseda. Zastonj kliče Gundolič iz Dobrovnika v svoji pesmi „Osman“ poljskega kralja Sigmunda na pomoč, nadejajoč se, da bo ostri meč poljski razklal težko sabljo Osmanovo, zastonj opeva poljskega kraljeviča Vladi-

slava, od katerega so Rusi in Jugoslovani pomoči pričakovali. Začel se je boj med „papisti“ in „šismatiki“, in že so Poljaki sanjali o tem, kako bi si podjarmili Rusijo!

IV.

Ker tedaj turški Slovani niso imeli pomoči pričakovati ne od mogočne nemške države, ne od Poljakov, zato ni čuda, da so začeli svoje oči obračati v ono državo, kjer se je njim, od vse Evrope zapuščenim, kazal še kak up. Ta edina nada bila je — Rusija. Od Evrope zapuščeni gledali so v Moskvo. Osobito Bolgarom in Srbom bila je Moskva sedež edinega neodvisnega pravoslavnega vladarja, cara ruskega, edinega neodvisnega patrijarha. V Moskvo hodili so bolgarski, srbski in drugi pravoslavni duhovni iz Turčije, Poljske in Ogerske, škofje in mnih, ter prosjačili za svojo cerkev. Ogromna večina Rumuncev, Bolgarov, Srbov in Grkov bila je kot pravoslavna ruskemu caru bolj vdana, nego katoliškim kraljem poljskim in ptujim rimskim cesarjem, ki jim obljubljene pomoči niso poslali.

Leta 1688. rekel je arhimandrit Izaija od svete gore Atoške: „Narodi balkanskega poluotoka ne marajo za Nemce, ki so jih zapustili, ter od njih ne pričakujejo nobene pomoči več. In v istini ubogih mučencev upanje v Rusijo ni goljufalo. Osvo-bodjenje tlačanih turških kristijanov bilo je od tačas do danes glavno vodilo ruskih vladarjev.“ „Za osvobodjenje turških kristijanov se bom poganjal do zadnjega dihleja“ — pisal je tačas še mladoletni car Peter veliki patriarhu Adrianu.

Perwolf zdaj našteva v kratkih besedah dela in vojske „svete“ Rusije za svobodo podjarmljenih kristijanov. Zanimivo je, kar piše Perwolf o nekem jezuitu Gradiču, ki je naredil na cara Petra slavospev, v katerem se nahajajo ti-le stavki: „Živi, slavni car, na veke; naj raste tvoja moč in naj se množe tvoja slavna dela! Da bi doživel Nestorjeva leta, vedno zmagovalec, nikdar premagan; izvrši svoja dela in uniči turškega zmaja! Popali in posekaj nevernike, ki sovražijo resnico, pusti, naj utone v potokih krvi! Živi in stori, da od ljudai hodža ne bo več upil z minerata doli, poderi in rajsuj vse mošeje. Brani čast pravovernno, reši jo iz sužnosti, da se razmnoži po tvoji hrabrosti. Bodí srečen, časten, slavljen, svetli car ruski; vladaj slavno na zemlji in v raju lesketaj se med izvoljenimi!“

Perwolf nam tukaj tudi pripoveduje, kako so se odlični Jugoslovani trudili, da bi spodbudili Rusijo k vedno večemu naporu; tako Hercegovinci: Sava Vladislavić, Mihael Miloradović, Hrvat Vitezović, črnogorski metropolit Daniel, Dobrovničan Ružić, Benečan Demetriij Teodozij, Rus Vesnjakov in drugi.

Leta 1771. je molil črnogorski metropolit Sava pri slovesnem blagoslavljanju vode v Cetinji: „Molim vse mogočnega Boga, neka On blagoslovi rusko orožje, da poviša križ in okinča našo slavjansko roko z ono slavo, kakor so jo imeli naši pradedi.“ Tukaj nahajamo neovrgljive zgodovinske dokaze, da so nesrečni Jugoslovani le od Rusije svojo rešitev pričakovali.

Leta 1784. pisali so srbski knezi dva pisma carici Katarini in Potemkinu: „Bog in Vaše Veličanstvo naj nas rešita iz težke muke in sužnosti; zato prosimo Boga ponoči in podnevi in kličemo iz globočine srcá: „ne zapusti nas mogočna carica in za Bogom edina (sic) rešiteljica krščanskega naroda, dvigni svojo težko roko nad brezbožne Osmane in maščuj nedolžno kri krščanske čede. Mi Srbi zdihujemo pod jarmom turkim, kakor nekđaj Izraelci pod igom Egipčanov. Vse-

mogočni Bog nas je namnožil, kakor Izraelce, dal nam je hrabrost slovanskega naroda, iz katerega izvirmo, pa kaznoval nas je za naše grehe, vzešči nam naše vladarje in izročivši nas zasramovanju in pritisku naših dušmaninov. Pa v svoji neskončni milosti pokazal nam je — ko so nas drugi vsi zapustili — na severu našo edino zvezdo upanja, iz slavnega roda velikega Petra, v osebi Vašega Veličanstva, njemu v slavi enakega, in Vam hočemo biti vsi poslušni“.

Od Petra velikega sem je Rusija, željna osvoboditi južne brate in slušajoča vpitje sorodnih narodov, v istini začela prodirati vedno bolj proti, in Petrovi nasledniki niso nikoli izgubili spred oči namér velikega prednika.

Tekom 18. stoletja se je Rusija zmagovalno borila s Turki, ter si prisvojila pokroviteljstvo nad pravoslavni kristijani turškimi. Rusija je srpim očesom gledala na iztok; tam je ležal grozni zmaj, kakor Lomonosov piše, in tega zmaja zamore le ruski Herkul ugonobiti, ter izhodne narode osvoboditi. Veljava Rusije je na iztoku vedno rastla. Leta 1769. izdala je Katarina II. oklic do vseh kristijanov in Slovanov, kjer jih pozivlje, naj v družbi z Rusijo napadejo sovražnika kristijanov. Leta 1788. je poklicala Katarina „vse srbske, črnogorske in druge narode slavnega slovanskega plemena, ki so z nami enega rodu“, da naj vdarijo v zvezi z Rusi po dušmaninih krščanstva.

(Dalje prihodnjič.)

Ozir po svetu.

Crstice iz Bosne.

(Dalje.)

Tako sediva pri mizi in trebiva lojeno luč, kar se odpró vrata in drug za drugim prileze kakih deset Turkov v sobo ter se vstopi krog naju. Mene to ni posebno raznenadilo, ker poznam turško radovednost. Oni si ogledajo človeka, posebno tujca; če zna njihov jezik, se pogovarjajo nekoliko z njim, če pa ne, se menijo o njem, kako jim je všeč, pa zopet odidejo; če mislijo, da je trgovec, ga tudi prašajo, kaj kupuje ali prodaja. To navado dobro vedoč se toraj jaz nisem vatrašil, pač pa moj tovariš, ki je brž prijel za svoj revolver. Jaz ga posvarim, naj bode miren, češ, da ti ljudje niso prišli k nama iz sovražnih namenov. To sem mu rekel nemški, a brž se oglasi najbližji Turek, velikanske postave in reče svojim tovarišem: „evo, Švaba!“

Na to vsi prikimajo in skremžijo usta, slišati je tudi godrnanje, a jaz, zapazivši to, rečem hrvatski: „motite se, bratje, nisva Švaba, sva Hrvata.“

Vsi se pogledajo. Moje besede so jih bile raznenadile, a slednjič praša velikan pred mano vnovič: „Če sta Hrvata, čemu si pa ti onemu nekaj pravil v švabskem jeziku?“

„Veste, to je tako“ — se lažem jaz, da bi se jih znebil — „tudi moj tovariš je Hrvat, a je bil dolgo časa na Švabskem in je pozabil skoro svoj jezik.“

Morda bi bilo s tem vse pri kraji, a moj tovariš, že zeló vinjen, zakriči naenkrat: „hinaus, Pakasche, Gesindel!“

To pa je imelo ravno nasproten vspeh. Zopet se vstopi velikan grozeč pred me, da zdaj tudi jaz primem za revolver, in praša leskečih oči: „Kaj je rekel oni Švab? Pakaž — gesindel, to veljá nam; kaj se pravi to? To je zasramovanje.“

Jaz, videč, da se vseh Turčinov oči krvoločno bliščé in vsak sega za pas, kjer je imel prej nože in

napotuje, niti bi se ga bil domislil sam gosp. Levec, da mu ni znan starosl. gen. plur. na *-ij*. Ker torej staroslovenščina tukaj ima *ij*, moramo tako pisati tudi mi. Kako bi se umovalo po pravih logike, kateri silogizem bi se tukaj prilegal? Mislím, da samo ta: Kakor gledé slovniških oblik ima staroslovenščina, tako imej *i* novoslovenščina. Staroslovenščina v našem slučaju ima gen. plur. na *ij*, ergo mora tako biti tudi v novoslovenščini. Je li tako? Zakaj pa tedaj ne pišete: rožden, roždestvo t. d. namesto rojen, rojstvo? In morali bi tako pisati, ako je skladnost in soglasnost sè staroslovenščino glavna svrha. — Kaj je naši zdanji slovenščini bila staroslovenščina: mati, babica ali katerega kolena teta? to še ni dognano, sub iudice lis est, samo to vidimo, da ji je morala biti v bližnjem rodu. Pa denimo, da je slovenščina prava pravcata hči staroslovenščine, kakoršno je pisal sv. Ciril, mora li hči biti v vsem podobna materi, in ali ne bode nikacega prostora organskemu razvoju, ali pa: požrešnemu zobu časa? Zakaj pri Čebih in Poljakihi ní ni duha ni sluha o kakem *j* v tem slučaju? (Gledé Rusov glej „Novice“ l. 1873, list 11).

Slovenci smo tako srečni, da se ponašamo izmed vseh Slovanov z najstarijim rokopisom (Monumenta frising.), ki ga pisanje besed: sodni den, vsemogoči, prideš itd. overovljava, da res pripada nam prej nego komu drugemu, in katerega učenejši od nas prisojajo desetemu stoletju; v tem rokopisu (Monumentum III, katerega je summus Dobrovius imel za omnium antiquissimum) čitamo: „I vseh svetih devic, i vseh božjih moki (čitaj: moči = Reliquien), da mi račite na pomoki (čitaj: pomoči) biti.“ Ker rokopis ta gen. plur. piše takisto, kakor lokal. sing. ter ne dela razločka, kakor ga ne delamo ni mi, očitno je iz tega, da tudi takrat ní bilo slišati *j* v gen. pl., ker bi sicer pišec bil to pač kako označil. Ako *j* v tem padeži ni veljal v desetem stoletju, ako ga ne nahajamo pri Truberji v šestnajstem stoletju, ako o njem nič ne vé slovenskih slovníc dolga vrsta, ni li nekoliko naglo karati Trubarja, da ni pisal: davrij, ali karati nas, da ne pišemo: živalij?! Ali kako govori gosp. Levec gori? „Daver stoji nepravilno za davrij ali davri“. Davri je torej tudi prav. To je zlata koncesija za me. Saj uže pišemo tako. To je izbojeval uže vrli Podgorski, ko je šlo tudi za oblike: ega, emu, em. Storite, za živega Boga vas prosim, vi en korak nazaj, popustite še vi tist *j*, in v ime ljube edinsti bodo tudi drugi, kateri še zdaj pišejo: naših bolezen, primaknili se za korak naprej in vsi bomo edini, kar nam daj Bog!

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

IV.

(Dalje.)

Ker je pa veljava Rusije na iztoku vedno rastla, ker je Slovan, Rumunec, Grk, Jurjevec in Armenec molil za zmago belega cara, zato ni čuda, da se je zbudila zavist evropska; in ta zavist Evropejcev zavolj veljave ruske pri izhodnih narodih rodila je ono glasovito izmišljotino, ki se zove Petra velikega oporoka. Zeló verjetno je, da je ta oporoka delo francoskega agenta na petrogradskem dvoru, chevaliera d' Eon (1755—1760). Ta znani klativitez je na dvoru

carice Elize, Petrove hčere, in pri njenih svetovalcih mnogo slušal o političnih nazorih velikega cara, je potem zrnu resnice pridjal nekaj izmišljenega, ter tako to oporoko vkup skvasil. Ko je pozneje prvi Napoleon skor vso Evropo zoper Ruse vkup zbobnal, je razglasil tudi to oporoko, da bi Rusiji škodoval. Ta oporoka, ki sta jo še le nedavno car Aleksander II. in Gorčakov razglasila kot izmišljotino, obsega bojda te-le točke:

1. Ruski narod se mora zmirom v orožji obdržati, da se armada utrdi; mir se mora porabiti za vojsko, vojska pa za mir.

2. Za izobraženje ruskega naroda naj se pokličejo učenjaki in vojskovodje iz najbolj omikanih dežel.

3. Rusija se mora mešati pri vsaki priliki v evropske, posebno nemške zadeve.

4. Poljska mora biti od Rusije odvisna in pod njeno oblastjo.

5. Švedska se mora oslabiti.

6. Veliki knezi se imajo poženiti z nemškimi princsinjami.

7. Z Angleži je treba v zvezo stopiti, ker so najmočnejši na morji.

8. Meje Rusije se morajo raztegniti na sever, in na jugu do črnega morja.

9. Prodreti do Carigrada in skoz Perzijo v Indijo ter se polastiti posvetne trgovine.

10. Avstrijo je treba braniti in podpirati jo na videz proti Nemčiji, na skrivnem pa naščuvati nemške kneze proti Avstriji, ter jo tako gnati v naročje Rusije, vzeti jo v varstvo ter jo pripravljati za nadvlado rusko.

11. Avstrijsko vladarsko hišo pripraviti, da pomaga Turke pregnati, potem pa, ko bo Carigrad vzet, Avstrijo v stisko spraviti, bodi-si z vojsko, ali pa s tem, da se jej prepusti en kos turškega plena, ki se jej ima pozneje zopet vzeti.

12. Vsi izhodni, pravoslavni na Ogerskem, Turškem in Poljskem se morajo pridobiti, Rusija se mora narediti za njih središče in podpora, ter tako prirediti si gospodarstvo nad njimi.

13. Rusija naj deli svetovno gospodarstvo najprej s francoskim, pozneje z dunajskim dvorom, potem pa naj obe državi uniči.

14. Ko bi se ta dva dvora branila ruske ponudbe, naj se drug proti drugemu naščujeta, potem pa podjarmi Rusija s svojimi azijskimi četami Nemčijo in Francosko, in z njima vso Evropo. — Kdor le količkaj pozna rusko zgodovino, bo brž spoznal, da je ta „oporoka“ izmišljena stvar. Pa čeravno je sedanji car Aleksander II. pred par leti v posebnem pismu do evropskih vladarjev „pri svoji časti“ zagotovil, da take oporoke ni, da je izmišljotina ruskih sovražnikov, vendar to vse nič ne pomaga, sovražniki one države, katera, kar zgodovina vé, naši Avstriji še nikoli nič ni škodila, ne nehajo Rusijo psovati in obrekovati; mi pa pravimo: Tako zvana Petrova oporoka je ravno taka izmišljotina ruskih sovražnikov, kakor je izmišljena od ruskih sovražnikov kuga v Astrahanu.

V.

Leta 1102. prišla je Hrvatska z Dalmacijo pod Ogersko, katera je tako prišla v dotiko z Jugoslovani. Kako je to prišlo, se ne more tu razpravljati; od todi imajo ogerski kralji sledeči naslov v latinskem jeziku: „Apostolicus rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae et Bulgariae, Ramae, Serviae, Galiciae et Lodomeriae, magnus princeps Transsilvaniae“. Rama je toliko ko Bosna. (Regnum nostrum Ramae seu Bosnae, Bosnense regnum, quod et Ramam vocamus). Po

ogerskem državnem pravu so vse te zgoraj našete dežele partes adnexae (subjectae) ogerske krone; one so territorium accessorium, territorium metropolitanum ogerske države, če ne „de facto“, pa „de jure“. Grbi teh dežel se nahajajo na ogerskem državnem grbu in pri kronanji ogerskih kraljev se vihtijo zastave vseh teh dežel. Kralj obljubi v inauguralnem diplomu in v kraljevi prisegi, da boče če mogoče vse dežele, ki Oggerski pripadajo, zopet njej pridružiti, in ogerske meje, kar se dá, raztegniti. Tako je bilo pri vseh kraljih ogerskih, ki so se dali kronati, od prvih časov do poslednjega kronanja kralja Franc Jožefa leta 1867.

Mi mislimo, čeravno Perwolf tega ne reče, da Andrassyeva, nekaterim tako nerazumljiva politika meri na to, vresničiti naslov in prisego ogerskega kralja; ogerski kralj naj bi bil ne samo de jure, ampak tudi de facto kralj ogerski, dalmatinski, hrvatski in slavonski, pa tudi kralj bosenski, hercegovinski, srbski in bulgarski; ne za Avstrijo, ampak za Oggersko se imajo podjarmiti te dežele. Da je temu tako, vidimo iz tega, ker je armada prestopila meje na povelje Madjara — grofa Andrassyja, in morda tudi Tisze. Prisega kralja Franc Jožefa od l. 1867. v Budapešti se ima vresničiti.

(Dalje prihodnjič.)

Ozir po svetu.

Črtice iz Bosne.

(Dalje.)

Morda bi bil še dalje premišljeval, kako bi všel iz brloga, kar se posveti, in ko pogledam skoz okno, vidim, da streha gori. Zdaj ni več premišljevat, svojega pajdaša, ki je strašno smrčal, vržem s postelje, da bi se zbudil, vzamem na ramo svojo prtljago, v roko pa revolver in odprem vrata, a tu mi vdari plamen uže skoro v obraz, povsod je krik, obrnem se nazaj, ubijem okno, dregnem še enkrat svojega tovarša, da bi vstal, potem skočim skoz okno in padem v grmovje, od koder se še parkrat prevalim po bregu, da čutim mokroto pod sabo. Se ve, da se spravim brž na noge in vidim, da sem tik reke. Za mano skoči na drugem koncu krčmarica, strašno plakajoča, jaz sem se pripravljaj z revolverjem za brambo, če bi treba bilo, ker čez vodo plavati si ne bi bil upal v temi.

Ogenj je postajal vedno huji; uže sem mislil, da bo bavarski stotnik pogorel, kar se privala truplo po bregu doli, in prvo, kar je slišati, bila je nemška kletev, potem pa stok. Ob enem pa se zaslišijo rog in koraki bližajočih se ljudi. Na to se hipoma na vse strani razkropi četa turčinov na cesti, katerih sence so se čez nas videle, mesto njih prikažejo se naši vojaki, ki brž prično gasiti. Ali kaj so mogli storiti? Poslopje se je sesedlo in do tal zgorelo.

Krčmar in plakajoča krčmarica sta naglo razložila vojakom, kaj se je zgodilo, in povedala tudi imena nekaterih požigalcev. Če so jih pozneje dobili, ne vem, tisto noč niso vjeli nobenega.

Razume se samo po sebi, da po tem dogodku nisem imel nobene simpatije več do svojega tovarša, bavarskega stotnika, ki je bil vsega tega kriv. Videl sem ga pa še, ker so ga vojaki v grmovji pobrali in prinesli na cesto. Pri skoku si je bil zlomil roko, razen tega mu je pogorela vsa prtljaga, le to je bil otel, kar je na sebi imel. Ko so ga obvezovali, je ječal kakor otrok. V taborišče so ga nesli, drugi dan ga menda peljali nazaj v Gradiško. Jaz po njem nisem žaloval, marveč sem hvalil Boga, da sem iz te po njem

zakrivljene smrtne nevarnosti prišel le s strahom in skokom z okna dva sežnja nad zemljo, a vendar nepoškodovan.

Tako je nemška surovost spravila več ljudi v smrtno nevarnost, krčmarja pa v veliko škodo. Da si je pri tem sam roko zlomil, to se je meni še premajhna kazen zdela. Odslej sem sklenil na poti po Bosni za tovarša jemati rajši vsacega družega, le prevzetnega Nemca ne, ki ljudi nepotrebno žali in draži.

Kako pa zdaj naprej? Voznik jo je bil z vozom in konji popihal, čeravno je bil plačan do Banjeluke, a kje ga bom lovil! Družega voza pa ni bilo dobiti nikakor, toraj sem moral najeti Bošnjaka, da mi nese robo, ker vsega, kar sem imel sabo, nisem mogel nesti sam. Teh ljudi je vse polno postopalo okoli nas, za denar se je vsak ponujal, ali težava za-me je bila le ta, da si izberem močnega in zanesljivega, ker nisem hotel počasi tavati za vojaško kolono, marveč kar naprej iti pred njo. Med ponujajočimi se, ki so vsi kazali križ na roki v znamenje, da so kristijani, izberem si čvrstega mladega človeka, čegar obraz se mi je najbolj pošten zdel. Zeló vesel naloži mojo robo na svoje krepke rame, in ko sva se zmenila za plačo, korači pred mano. Da je bolje volje, mu dam požirek rakije (slivovke), kar ga še bolj razveseli, ker pod turško vlado ni navada, da bi „efendi“ (gospod) na ta način občeval z rajo. Stopal je tako brzih in širokih korakov, da sem ga komaj dohajal in mi je kmalu začel siliti pot iz obraza. No, ravno tako se ni mudilo, da bi prišel brez sape v Banjoluko, zato ukažem nosaču, naj počasneje stopa, in se spustim potem ž njim v pogovor. Naj iz tega povem le odlomek, ki se mi najvažnejše zdi, ker drugo se je vrtilo le o krajih, skoz katere sva šla.

„Kako se zoveš, dečko?“ — ga prašam.

„Ivo, gospodar“ — je njegov odgovor.

„Što je tvoj otac?“

„Mrtev!“

„Toraj že umrl.“

„Je moral umreti, gospodar.“

„Razumem, umrl je posilne smrti, je-li?“

„Da, po krogli dušmanina.“

„Ob ustaji, ne?“

„Ne, gospodar! Branil je svojo hčer, mojo sestro, kojo je hotel ugrabiti begov sin.“

„In ti?“

„Jaz sem bil takrat jako, jako majhen, a sem si to zapomnil.“

„Kaj se je zgodilo s tvojo sestro?“

„Begov sin jo je vzel seboj, jaz je nisem videl več niti slišal o nji.“

„A begov sin? Je bil li za to posilstvo kaznovan?“

„Bil je.“

„Toraj ga je gosposka vendar kaznovala?“

„Ej, ne gosposka!“ — reče zaničljivo — „saj ni bil kavr. Jaz sem ga kaznoval.“

„Ti? kako li?“

„Veš, gospodar, jaz sem potem rastel, rastel, rastel, begov sin pa ne, in ko sem bil tako velik, kakor on, sem ga zalezoval in molil vse svetnike, da bi mi prišel nož. In mili svetniki so uslišali mojo molitev, njegov bog ga je hotel pogubiti in mi ga poslal naproti na samotni poti. Jahal je brez spremstva in ko odjaha prevzetno memo mene, ki sem se mu ponižno priklonil ter zato dobil gorko z bičem po hrbtu, skočim za njim, ga strgam s konja, in predno je sprožila se njegova pištola, je tičal moj nož do roga v njegovem prokletem drobu. Konj je prišel sam domú, moj otac in sestra pa sta bila maščevana.“

„In ti? Se tebi ni nič zgodilo?“

Ko je pri zadnjem razgovoru o berlinski pogodbi poslanec Auspitz zelo hudo prijel dr. Herbstu in mu dokazal, da on edini je kriv vsega sedanjega slabega denarnega stanja, takrat so vsi zarohneli in celó rekli: „Državoppravna stranka se sramuje za ustavoverno stranko“. A drugače je bilo o peticiji delavcev; tu so se res konservativci sramovali za „ustavoverce“. Če že plemenitaži, kakor grof Hohenwart, knez Liechtenstein in drugi glasujejo za prebranje peticije, kako je to, da „ultra-liberalci“ Herbst, Sturm, Kopp, Liebig itd. niso prijazni delavcem?! Ali ne sledi iz tega to, da se državoppravna stranka ne boji delavcev, pač pa se jih boji vsa „ustavoverna“ svojat, katera zatajuje svoja načela, kedar gre za to, biti liberalni tudi proti drugim. Ti ljudje hočejo svobodo imeti le za-se, drugim je nikakor ne privoščijo.

Kakor pa ti ljudje, tako so tudi njihovi časniki; tudi ti niso besede zinili o peticiji onih 35.131 delavcev. Zakaj? Zato, ker vseh teh 35.131 delavcev nima toliko milijonov, kakor en Rothschild sam. Ustavoversko koló goni le denar, dokler pa denar gospodari, bo imel povsod besedo le tisti, ki ga ima in dobro plačuje svoje privržence, — drugi pa ne, če jih je tudi na stotine. Taki liberalci imajo vedno odprte žepe, za samo besedo se ne zmenijo dosti.

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

IV.

(Dalje.)

Ideja, da je Avstrija poklicana, Turke iz Evrope pregnati, ni nova, ni iznajdba grofa Andrassyja. Čeravno je slavni avstrijski državnik Kavnic izrazil misel, ki se še danes pogosto sliši, da je najboljša avstrijska politika ta, da brani Turčijo pred ruskimi navali, in kateri je rekel v nekem pismu, da nobena država ne more Turčije pred poginom rešiti, ko samo Avstrija; bil je vendar cesar Jožef vse drugačnih misli. On je pisal 6. julija 1788. francoskemu ministru grofu Montmorinu: „Ti barbari iztoka so več ko dve sto let mojim prednikom nagajali, prisega in pogodbe prelomili, kedar se jim je zljubilo, plenili po naših deželah in naše puntarje podpirali, mirovni pogodbe niso nikoli spoštovali, moje podložne so strašno mučili. Kedar je bila Avstrija v vojski, planili so v naše kraje in so divjali kakor kanibali. Prišel je čas, da se vzdignem jaz kot maščevalec človečanstva, da bom Evropo odškodil za to, kar je po teh barbarih prestala, da bom to šibo Božjo, to roparsko drubal iz sveta iztrebil.“

Ob enem je pisal cesar Jožef kralju pruskemu: „Jaz sem meč potegnil, in ga ne bom prej v nožnice nazaj djal, dokler ne najdem zadostovanja, dokler ne dobim tega nazaj, kar se je moji hiši vzelo. Vi ste vladar, in poznate kraljeve pravice. Jaz sem pričel vojsko zoper Osmane, da si nazaj dobim vkradeno blago, nekatere dežele, nam po krivici vzete.“ In kakor je imel cesar Jožef resno voljo, osvoboditi turške kristijane, tako so tudi ti v Avstrijo zaupali. Dne 5. septembra 1780. spisali so v Temešvaru zbrani Jugoslavoani prošnjo do Avstrije, kjer se med drugim bere:

„Mi smo prisegli našemu milostnemu caru s trdno prisego zvestobo do zadnje kaplje krvi, mi smo mu obljubili v našem in naših potomcev imenu vedno udanost, in boriti se s Turki brez pogleda na naše življenje. Mi

hočemo to prisego ponoviti itd.“ Potem prosijo za orožje in strelivo in končajo prošnjo s temi stavki: „Nam preti popolen pogin, in bolje je za nas, da vsi v boji poginemo, kakor pa da nas dušmanin kolje, kakor klavno živino. Pred celim svetom smo zaslužili to cesarsko milost, pomoč in brambo; ko bi je pa ne dobili, primorani bomo, podati se pod varstvo Rusije. Ako se nam ta prošnja odbije, ne bomo tega pozabili ne mi, ne naši potomci; od roda do roda naj bo to našim potomcem v svarilo.“

Srbski prostovoljec, častnik Aleksij Nenadović, odgovoril je svojemu vodji Mihajloviću, ki mu je odavetoval, vrniti se v Srbijo, to-le: „Res je, da sem prisegel cesarju zvestobo in da hočem braniti domovino proti Turčinu; vsakdo zna, da svoje prisega ne prelomim niti cesarju, niti sebi. Pa cesar je tudi naš srbski narod zapustil, kakor so zapustili njegovi predniki naše cesarje. Zato se vračam v Srbijo.“

Nimam pisarja ali drugače učenega človeka, pa šel bom od samostana do samostana in povedal vsakemu mnihu, naj to dobro zapišejo, da zanaprej noben Srb ne bo Nemcu verjel.“

Da Avstrija ni izpolnila svojega poklica, osvoboditi turške kristijane, temu krivi so bili največ Madjari in njih sovraštvo do Slovanov. Njim ni bilo za to, osvoboditi „schismaticos, infideles, sanctae et unicae matris ecclesiae rebelles et chatolicae fidei contemptores“, ampak le za „occupare, et sedi apostolicae in spiritualibus in temporalibus vero nostrae jurisdictione deo cooperante subjugare“.

Žalostna je podoba, ki nam jo Perwolf tukaj naslika; neprestano omahovanje Avstrije med Rusijo in Turčijo; kakor smo užerekli, bil je Kavnic te misli, da se mora Turčija pred poginom obvarovati; vendar je bil leta 1772. pri volji, v zvezi z Rusi Turčiji odtrgati nekaj kosov, in to precejšnjih; govorilo se je o Bosni in Srbiji, enem delu Valahije in Bolgarije, da celó o Albaniji in Macedoniji, sploh o vsem turškem posestvu poleg jadranskega morja do Moreje. Tačas je Kavnic Mariji Tereziji na srce govoril, da bi postala habsburška monarhija še enkrat tako mogočna, če bi si te dežele osvojila.

Leta 1774. želel je Kavnic Turčijo popolnoma ponižati; med tem pa je koval avstrijski internuntius Thugut zvezo med Avstrijo in Turčijo. Leta 1789. je Kavnic še zmirom zagovarjal misel, da je zveza med Avstrijo in Rusijo dobra, koristna in potrebna, ker se pri obeh državah nahajajo vse lastnosti naravnih zaveznikov; druga si drugi lahko privošči povečanje in pri tem se lahko podpirate med sabo; obe imate skupnega sovražnika na Turčiji, in skupnega nevarnega soseda, kralja pruskega. Toda propad poljske države je preobrnil vse politične naklepe starega kancelarja; l. 1795. srečali ste se Avstrija in Rusija na Bugu in Zbruču.

To pa je gotovo: danes so vse oblasti, tudi Angleška, prepričane, da daljši obstanek turškega gospodarstva v Evropi ni več mogoč; v tem nazoru so vse vlasti enake, prepir se vrti le okoli — plena. Vsaka vevlast hoče se pri tej priložnosti kolikor mogoče okoristiti in ker je Rusija od nekdanj največ storila za osvobodjenje kristijanov in za pregnanje Turkov, toraj ima pač pravico do enega deleža tega plena, in ravno tega deleža jej ne privošči Evropa, najmanj pa Anglija. (Dalje prihodnjič.)

Ozir po svetu.

Bosna dežela za naselnike.

Pod tem naslovom je v nemškem jeziku „Bosnien ein Land für Ansiedler“ prečastiti pater Franc, prior

Časnik „Wiener landw. Zeitg.“ nam naznanja zdaj, da je 20. dne u. m. v klubu dunajskih kmetovalcev in gozdarjev poročal vitez dr. Lorenz, svetovalec v ministerstvu kmetijstva, o vspehu navedenega vremenskega prerokovanja lansko leto tako-le: Avstrijo so po različnih podnebnih (klimatičnih) razmerah razdelili v 33 okrajin; iz vseh teh okrajin pa se je oglasilo le 5 mož, ki so prevzeli razlaganje vremenskih telegramov, ki so dobajali vsak dan na odločene telegrafne štacije. Naročnikov na to prerokovanje se je pa iz vseh dežel tudi le majhno število oglasilo, namreč 126. — Prerokovanj se je od 100 spolnilo 80 do 90 v taci deželah, ki se ne prištevajo planinskim deželam. V planinskih deželah (Štajarsko, Koroško, Kranjsko itd.) se nobeno prerokovanje ni izkazalo resnično; zato je vremenska telegrafija le hvalo našla na Českem, Moravskem, v doljni in gornji Avstriji.

* *Goveja kuga* se je prikazala v Hernetiču, selu blizu Karlovca na Hrvatskem. Deželna vlada kranjska je tedaj hipoma razglasila zapoved ostre zaprtije meje kranjske.

Zgodovinske stvari.

O dr. Jos. Perwolfovem delu „Slavjansko-orientalno vprašanje“ zvanem.

Piše Fr. Potočnik.

(Dalje in konec.)

VI.

Da prihitim do konca, ne bom v razgovor jemal, kar Perwolf pové o srbskih in grških bojih za svobodo, akoravno je to kaj mikavno berilo. Zadnji oddelek Perwolfove obravnave je mojstersko dovršen in dela veličasten vtis, podučljiv in zanimiv. Čitalca se polasti čut, kakor pri pogledu velikanske slike kakega slavnega slikarja. Kakor pred sliko nesmrtnega Rafaela, Rubensa in dr. po več ur stojiš, in če si jo že dosti ogledal, zopet in zopet nazaj prideš, ter jo vnovič občuduješ in zmirom kako novo lepoto na njej najdeš; tako boš Perwolfovo knjigo vedno odpiral in zopet čital, kar si že s premisljivostjo prebral, in prepričan se boš, da tu nimaš opraviti z navadnim človekom, ampak z učenjakom velikanske zgodovinske vednosti, in priznati je meni, da nisem zmožen, bralcem „Novic“ bodi tudi le v odlomkih narisati podobo Perwolfovega mojsterskega dela. Tukaj vidimo Metternicha in njegovega prijatelja Fr. Gentza, kateri je pisal v času, ko je sveto carstvo rimsko ponehalo: „Avstrijska monarhija se odsihdob ne sme več smatrati za nemško vlast. — Avstrija nima nič skupnega z Nemčijo. — Ako hoče cesar še kako moč obdržati, mu ne kaže družega, ko predstaviti svoj sedež na Ogersko.“ — Tukaj vidimo, kako je bojazen pred Slovani zabranila vsako ukrepljenje Avstrije, in kako so Madjari državo ob moč djali; tu najdemo zabilježene nazore Schwarzenberga in Windischgrätza, ki se je toliko bal pred panslavistično zaroto; tu vidimo tudi gospoda Gagerna v frankobrodskem parlamentu in tudi Košuta, ki je leta 1876. sramotno zatajil svojo idejo podonavske zveze, katero je leta 1862. v družbi s Pulsky-em in Klapko v Turinu skoval.

Tukaj se tudi bere, kako je Stratimirovič dne 4. rožnika 1869. v ogerskem državnem zboru utemeljil in predlagal: „Avstro-Ogerska se na noben način ne sme vmešavati v orientalne zadeve, kedar turško državo zadene preteča katastrofa, najmanj pa potegniti

se za Turčijo; turško gospodarstvo se je v Evropi preživelo, in interesi civilizacije ter človeškega napredka zahtevajo, da se smrt Turčije ne zabranuje; in Avstrija krščanskih narodov ne sme opovirati ne posredno, ne neposredno v njih emancipaciji.“ — Podoben predlog v obliki resolucije je stavil Miletič že v seji 20. maja l. 1869. Razume se, da so Madjari oba predloga zavrgli.

Iz te knjige tudi izvemo misel Beustovo: „Da Avstrija ne sme braniti, da se osvobodé turški kristijani in si ustanové lastne samostojne države namesto Turčije; tudi se bere, kako je minister grof Andrassy še leta 1871. bil proti vsaki okupaciji in vsakemu vmešavanju v iztočne zadeve; tudi se pové, kako so Magjari padli po ogerskih Srbih, in kako so jim ostro prepovedali gojiti simpatije za srbsko kneževino, koje vladalce so imenovali druhal klativitezev in fanatičnih kmetov.

Helfert, ostrašen po spisu Fadejevem „o iztočnem vprašanju (1869.)“, roti avstrijsko vlado, naj bo Slovonom pravična, ker bodo le potem gojili simpatije za Avstrijo, ako se §. 19. v resnici oživi, če ne, pa bodo vedno bolj k Rusiji nagibali se. Helfert govori za federalizem, kakor Fischhof in Hohenwart. Perwolf še enkrat omeni, kako se Poljaki grdo obnašajo, in pristavi še opombo: dogodki na Balkanu so razveselili vse slovanske rodove, pa tudi raztogotili Madjare in Švabe. Posebna razburjenost je bila med Madjari: magnati, jurati in literati, žurnalisti in poslanci, študenti in čikoži, vsi so kričali „o svojih bratih Osmanih“, vpili so v zbornici, na ljudskih taborih in na komersih „o ledenem pihu severnega kolosa, o barbarskih Moskalih“ itd. ter hoteli napraviti novo križarsko vojsko zoper Ruse. Magjarski študentje so šli v Carigrad in turški zofté so prišli v Pešto, ter skupno vekali na Ruse „premagane barbare“ — poslednjega aprila — rotili se in pridušali, da bodo magjarske in turške sablje (morda one iz Vilagoša in Plevne?) rešile civilizirane narode (Magjare in Turke!) pred „moskovsko šibo“. — Odveč bi bilo, naštetí vse podrobnosti ginljivega azijskega bratovanja med Turki in Magjari; omenimo le, da so sami izrekli, da hočejo imeti enako osodo, da se Magjar ne loči od Turka in Turek ne od Magjara. „Habeat sibi par nobile fratrum.“

In kaka zmešnjava je v obeh avstrijskih parlamentih! Oba se branita „novih slovanskih držav“ na svojih mejah. Grof Andrassy je večkrat rekel, da se take nove države ne smejo trpeti, in Bosna se je le zato zasedla, da bi se tam kaka nova slovanska država ne naredila. Turčija se mora ohraniti, Slovani morajo nje sužnji ostati. Ker se pa propad Turčije ne dá več zabraniti, mora Ogerska pomisliti — tako je rekel Tisza — da ima ona prvo pravico do teh dežel, in Avstrija mora — tako je rekel dr. Giskra — ne samo Bosno in Hercegovino, ampak vse dežele do egejskega morja in do Grecije pod svojo oblast spraviti. Tastran in unstran divje vpitje, bahanje in širokoustenje, od strani Slavjanov zopet slavaklici in vrisk nad ruskimi zmagami, iskanje po ruskih agentih na Ogerskem, tožbe na veleizdajstvo, — to je babilonska zmešnjava v Avstriji. — Konečno pravi Perwolf: Avstrija ima zdaj na izbiranje, ali hoče iti s Slovani ali zoper Slovane. Naj se hitro odloči; dolgo ne more več omahovati; upajmo, da bo Avstrija svoje sovraštvo do Slovanov počasi odložila, posebno zdaj, ko to sovraštvo nima niti pomena niti koristi za njo, in da bo v zvezi z Rusijo, pogumno, iskreno stopila na iztok, ne da bi stanje kristijanov samo nekoliko zboljšala, ampak da bi jih popolnoma osvobodila. Škoda, da se to ni uže zdavno zgodilo! Ko bi bili maršal nadvojvoda Albreht, generali Maroičič, Rodič, Filipovič, Mollinary, Jovanovič z na-

šimi slovanskimi polki velikemu knezu Nikolaju kot zavezniki roko podali, ko bi se bil z ruskim „hurrá!“ združil avstrijski „živio Franjo Josip, kralj ugarski, česki, hrvatski!“ koliko hitreje bi bilo vse storjeno, koliko krvi prihranjene — in kar je za Avstrijo najbolj važno — Jugoslovani bi pozdravili poleg cara Aleksandra tudi cesarja Franca Josipa za svojega osvoboditelja.

Berolinski mir ima velik pomen v svetovni zgodovini, pa slovansko — iztočno vprašanje s tem še ni rešeno; Bolgari niso še popolnoma svobodni, Makedonija in Albanija ostali ste še pod Turkom. Rusi in vsi Slovani zahtevajo pa popolno vničenje turškega gospodarstva v Evropi ter popolno svobodo Jugoslovanov, svobodo tako pred Turki, kakor pred Magjari. Dokler se ta tirjatev ne izpolni, dokler je na slovanskem jugu še kaka senca barbarskega gospodarstva Azijatov, tako dolgo se bodo po vseh slovanskih pokrajinah od česke šumave do tihega morja, od ledenega morja do sinje Jadre in črnega morja razlegale besede Acerna Klonoviča: „Dvignite se bratje na svet boj, preženite iz svojih pokrajin prokletega zmaja! Uničite gospodstvo sultanovo in dvignite krščanski križ v čast in veljavo!“

Le taka rešitev vzhodnega vprašanja more Slovane zadovoljiti.

Politične stvari.

Nepoboljšljivi so!

V državnem zboru na Dunaji je ustavoverni polž zopet enkrat roge pokazal in kdor je mislil, da so se Herbstovci po zadnjih blamažah in nesrečah kaj poboljšali, lahko je spoznal, kako hudo se je motil. Bilo je to pri obravnavi podpore za moravsko mejno železnico, ki je lastnina zopet ene tistih privatnih družeb, katere so večini „ustavovercev“ tako na srce pri-raščene, da brez vse vesti popusté blagor volilcev in davkoplačevalcev, če le morejo dobiti kako podporo za svoje „dobre prijatelje“, ki so navadno takim družbam načelniki. Tako je bilo tudi ta pot.

Moravska ta železnica je potrebovala 75.000 gld., da je mogla plačati letošnje obresti (kupone). Obrnila se je toraj do vlade s prošnjo, da bi se jej ta denar podelil iz državne blagajnice. Vlada je temu pritrčila in tako je prišla ta reč v državni zbor.

Po prejšnjih praskah Herbstovcev med sabo in z vlado bi bil človek mislil, da se bodo takemu zahtevanju uprli vsi od Herbstu do Kurande, al glej! — vsi so glasovali za vladno predlogo. Pozabljene so bile vse hude besede, ki so jih med razgovorom o Bosni drug drugemu solili. Čeravno smo doživeli uže toliko denarnih polomov („krahov“), so ti gospodje še zmiraj tisti, kakor so bili; britke skušnje, hude zadrege, beda gospodarska in trgovinska — vse to jih ni nič poboljšalo. Njihova vera je ta, da država mora pomagati posameznemu, da se tako more sama vzdržati. Ali čudno! ta „posameznik“ je vedno le eden in isti, — denar, ki se jemlje revnim davkoplačevalcem in daje milijonarjem, pride zmiraj le v roke tistim ljudem, katerim je ustavoverna stranka naklonjena. Res, skoro se človek naveliča na teh ljudéh prazno slamo mlatiti, vsaka svarilna ali opominjevalna beseda je bob v steno, o tem se ustavoverna stranka ne dá več poboljšati. Tu ne pomaga nič, če poslanec dr. Kronawetter še tako živo popisuje bedo in revo, ki se povsod vidi, če pripoveduje, kako davkovski iztirjevalci obrtnikom jemljó celó postelje, če so le par goldinarjev davka na dolgu; takim tožbam se ustavoverci smejejo. In zakaj bi se

ne? „Ta Kronawetter — si mislijo gospodje — je sanjač, naše finančne umetnosti toraj ne razume.“

Prav res čuditi se mora človek, da o sedanji splošni denarni zadregi države in davkoplačevalcev, s katerimi bi se moralo ravno zdaj najbolj prizanesljivo ravnati, ravno tisti gospodje, ki so največ krika delali zaradi potrošenega denarja v Bosni, zdaj brez silne potrebe dadó privatni družbi 75.000 gld. To je pogum, ki nam je nerazumljiv in kakoršnega ne vidimo v nobenem drugem parlamentu.

Grof Andrassy ni dobro storil, da s predlogom o zasedbi Bosne vred ni podal zbornici tudi načrt kake nove železnice v „novi Avstriji“ (kakor se zdaj Bosna imenuje), za katero bi bila država dala bogato poroštvo. Ker se je podpora moravske železnice sprejela, bi se sprejela bila tudi taka železnica.

Večina državne zbornice je uže zarita v nesrečno gospodarsko politiko, tu ne pomaga nobena reč. Le pogledjmo, kaj je zadnjih pet let storila. Če se je naredila kaka postava, je bilo to le na prid kake privatne ustavovercem priljubljene družbe. V to vrsto spada tudi naprava državnih posojilnic, zidanje dalmatinskih železnic, poroštvo za pelsen-prisensko, za dnjestersko, za braunauško-strasswalchensko, za praško-duksensko, za leobersdorfersko, šentpöltensko železnico itd. Druzih popostav narodnemu gospodarstvu v prid ta stranka ni stvarila.

Ogromnega denarja so Avstrijo stale te železnice! Koliko Bosnij bi bili lahko s temi milijoni pridobili si!

Zato naj bodo narodi avstrijski veseli, da gredó dnevi te državne zbornice h koncu; potem naj pa ljudstva skrbé, da si volijo drugačne zastopnike v državni zbor. Skušinj britkih imajo zdaj dovolj, da bodo vedeli, komu je zaupati, komu ne.

Ozir po svetu.

Črtice iz Bosne.

(Dalje.)

V Banjiluki je še vse križem stalo in ležalo; ni bilo dosti drugače kakor na kakem živinskem sejmu na kmetih. Upitje ljudi in mukanje ter rezgetanje lačne živine, ki je večidel noč in dan pod milim nebom se parila in zmrzovala, rožljanje vozov, vojaških in drugih — vse to je človeka tako mamilo, da se ni vedel kam obrniti. Po hišah je bila vsaka luknja najeta, ljudje so skoro drug vrh družega ležali in čepeli; prostora pa je bilo še manj nego druge pote, ker je bilo veliko hiš pogorišče še od zadnjega napada Turkov na našo posadko in bolnišnico; zažgali so jih turčini iz jeze, da so jih naši šrapneli tako naglo razgnali.

Jaz sem brž spoznal, da sem o svojem opravku še vsaj za par tednov prezgodaj sém prišel. Vse je bilo še narobe, nihče ni nikomur nič upal, Turki še vedno niso hoteli verjeti, da bi naši ne bili potisnjeni nazaj, čeravno je Filipovič bil uže blizu Sarajeva, Virtemberg pa marširal proti Livnu. Kristijani so bili prebojzljivi in čeravno so našim stregli in šli na roko kolikor so mogli, so vendar to delali z nekako plašnostjo in vedno molili: „Bože daj zmago vojakom našega novega cara, da nas turški asker (vojak) vseh ne pokolje!“

Ko sem nekoliko ozrl se na vse štiri strani, da bi vedel, kam se mi je najprvo obrniti, mignem Bošnjaku, ki se je bil pred mano ustavil, in ga prašam, če hoče za mano nesti robo ter povedati mi, kje bi mogel dobiti kaj podstrešja. Za prvo je mož pripravljen, gledé družega pa se popraska za ušesi in reče, da on sam uže